

Εγκλωβισμένοι πάνω από έξι μήνες – Και τώρα;

*Κοινή σύνοψη πολιτικής για την κατάσταση των
εκτοπισθέντων πληθυσμών στην Ελλάδα*

Οκτώβριος 2016

act:onaid
End poverty. Together.

NRC NORWEGIAN
REFUGEE COUNCIL

 International Federation
of Red Cross and Red Crescent Societies

**DANISH
REFUGEE
COUNCIL**

Jesuit Refugee Service

 Save the Children.

αλληλεγγύη
**SOLIDARITY
NOW**
This is our common ground

Oxfam

**TRANSLATORS
WITHOUT BORDERS**

Ο περισσότερος κόσμος είναι ψυχολογικά εξαντλημένος. Έχουμε έξι μήνες που μένουμε σε σκηνές. Θέλουμε να ξέρουμε πόσο ακόμα θα παραμείνουμε στις σκηνές – Άνδρας από τη Συρία, 36-49 ετών, Χέρσο¹

Το παρόν ενημερωτικό έγγραφο αποτελεί προϊόν μιας κοινής προσπάθειας 12 εθνικών και διεθνών οργανισμών που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα κι έχει ως στόχο να περιγράψει την τρέχουσα κατάσταση όλων όσων έχουν εγκλωβιστεί στην Ελλάδα για περισσότερους από έξι μήνες, από τότε δηλαδή που έκλεισαν τα βόρεια σύνορα και τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) και της Τουρκίας. Τα γεγονότα αυτά μετέτρεψαν την Ελλάδα από χώρα διέλευσης σε χώρα υποδοχής χιλιάδων ανθρώπων για αδιευκρίνιστο ακόμα χρονικό διάστημα που, ωστόσο, αναμένεται να είναι μακρό. Η σύνοψη και οι συστάσεις που παρατίθενται στη συνέχεια βασίζονται σε προγραμματικές εκτιμήσεις, καθώς και στο καθημερινό έργο και την επαφή με όλους όσους βρίσκονται σε διάφορα σημεία ανά την Ελλάδα. Ελπίζουμε ότι το ενημερωτικό αυτό δελτίο και οι κοινές μας συστάσεις θα φανούν χρήσιμες σε όλους τους φορείς που εμπλέκονται στην αντιμετώπιση της κατάστασης και τη βελτίωση των δράσεων για όσους χρειάζονται βοήθεια όσο βρίσκονται στην Ελλάδα.

Η αύξηση της μετανάστευσης στην Ευρώπη απαιτεί μια συλλογική αντιμετώπιση από πλευράς της ΕΕ, που θα βασίζεται πρώτον και κατά κύριο λόγο στην ανθρωπιστική επιταγή διάσωσης ανθρωπίνων ζωών και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου. Από τις αρχές του 2015 πάνω από ένα εκατομμύριο άτομα έχουν εισέλθει στην Ελλάδα ή διέλθει από αυτήν, και είναι σημαντικό να υπάρξει απόκριση από την ΕΕ και τα κράτη μέλη, παρέχοντας στην Ελλάδα την απαραίτητη στήριξη προκειμένου να υποδεχθεί, να καταγράψει, να φιλοξενήσει και να διαχειριστεί όλες τις αφίξεις, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι βασικές ανάγκες των ανθρώπων αυτών καλύπτονται και γίνονται σεβαστά τα δικαιώματά τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματός τους να ζητήσουν άσυλο. Είναι ευθύνη της ΕΕ να υπερασπιστεί το θεσμό του ασύλου και να βεβαιωθεί ότι οι πολιτικές και διαδικασίες της όχι μόνο δεν οξύνουν, αλλά αντίθετα μειώνουν το βαθμό ευαλωτότητας όλων των προσώπων που ζητούν προστασία. Μέχρι στιγμής, ωστόσο, υπάρχουν κράτη μέλη της ΕΕ τα οποία έχουν θεσπίσει πολιτικές που υπονομεύουν εκ των προτέρων την έννοια του επιμερισμού των ευθυνών, συνεχίζουν να ρίχνουν το βάρος στην Ελλάδα και ωθούν τελικά τους ανθρώπους σε παράνομες οδούς, στα χέρια των διακινητών και όσων επιχειρούν να εκμεταλλευτούν την απελπισία τους — μια πραγματικότητα την οποία οι οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα διαπιστώνουν καθημερινά.

Ανταποκρινόμενη στις επείγουσες ανάγκες των εκτοπισθέντων εντός της ελληνικής επικράτειας, η χώρα βιώνει ταυτόχρονα μια έντονη, παρατεταμένη οικονομική κρίση με βαθύ και σοβαρό αρνητικό αντίκτυπο στον ελληνικό λαό. Ως εκ τούτου, θεωρείται κρίσιμο να υπάρχει συνοχή ως προς την προσέγγιση που ακολουθείται σε ολόκληρη την Ευρώπη — μια προσέγγιση με επιμερισμό των ευθυνών, τήρηση των διεθνών υποχρεώσεων και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι διεθνείς και εθνικές οργανώσεις που συνυπογράφουν το παρόν κείμενο τονίζουν μερικά από τα εντονότερα προβλήματα που συμβάλλουν στην αυξημένη ευπάθεια των εκτοπισθέντων οι οποίοι έχουν αποκλειστεί στην Ελλάδα, και παράλληλα υποβάλλουν στους εμπλεκόμενους φορείς συστάσεις προς βελτίωση των παρεχόμενων ζωτικής σημασίας υπηρεσιών και της υποστήριξης που χρειάζονται όλοι εκείνοι που έχουν εγκλωβιστεί στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, δεσμευόμαστε ότι θα συνεργαστούμε με την ελληνική κυβέρνηση, στηρίζοντάς την στην προσπάθειά της να παρέχει μια αξιοπρεπή ζωή στα κορίτσια, τα αγόρια, τις γυναίκες και τους άντρες που βρίσκονται στην Ελλάδα.

Για να βελτιωθεί η συνολική απόκριση, τα θέματα που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν υπάγονται σε τρεις βασικούς άξονες:

1. Ανάγκη για ανθρωπίνες συνθήκες υποδοχής και εγκαταστάσεις,
2. Πρόσβαση σε διεθνή προστασία, και
3. Πρόσβαση σε ακριβή, ενημερωμένη και αξιόπιστη πληροφόρηση.

¹ Η οργάνωση Internews διέθεσε αυτήν και τις υπόλοιπες φράσεις του κειμένου.

Τρέχον επιχειρησιακό πλαίσιο

Περισσότεροι από 60.000 άνθρωποι που άφησαν πίσω τους τον πόλεμο, τη φτώχεια και τις φυσικές καταστροφές βρίσκονται σήμερα εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα,² χωρίς να μπορούν να συνεχίσουν το ταξίδι τους στην ΕΕ εξαιτίας των κλειστών βορειών συνόρων με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ), της ανέγερσης φραχτών σε ολόκληρη την περιοχή των Βαλκανίων, και της εφαρμογής της συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας στις 20 Μαρτίου 2016. Όσοι έφτασαν στη χώρα πριν από τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας —τα άτομα αυτά υπολογίζονται σήμερα σε 46.871³— ζουν στην ηπειρωτική Ελλάδα σε επίσημες «ανοιχτές προσωρινές δομές υποδοχής» (δομές) που περιλαμβάνουν αποθήκες ή άτυπους χώρους, όπως εγκαταλελειμμένα κτίρια σε αστικές περιοχές. Όσοι φτάνουν μετά την εφαρμογή της συμφωνίας ΕΕ- Τουρκίας βρίσκονται περιορισμένοι σε κλειστές δομές (τα αποκαλούμενα μέχρι πρότινος “hotspots”⁴) ή σε χώρους στα νησιά της Ελλάδας που συνορεύουν με την Τουρκία, με περιορισμένη δυνατότητα μετακίνησης —13.171 άτομα σύμφωνα με στοιχεία της 13^{ης} Σεπτεμβρίου 2016.⁵ Οι διαδικασίες υποδοχής και ασύλου εφαρμόζονται με διαφορετικό τρόπο από το ένα νησί στο άλλο και διαφέρουν από αυτές της ενδοχώρας, με βάση την ημερομηνία άφιξης και την εθνικότητα κάθε ατόμου.

Με τη σημαντική αλλαγή του πλαισίου το Μάρτιο του 2016, η ελληνική κυβέρνηση αναγκάστηκε να προσαρμοστεί γρήγορα, μεταβαίνοντας από μια αντιμετώπιση που βασιζόταν στην κάλυψη των αναγκών ενός διερχόμενου απλώς πληθυσμού στην παροχή πλέον στέγασσης και υπηρεσιών, και μάλιστα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, προς έναν ιδιαίτερα ευάλωτο στατικό πληθυσμό εντός των συνόρων της χώρας. Από τότε που ξεκίνησε η μετάβαση, η ελληνική κυβέρνηση χρειάστηκε να υπερβεί πολλά διοικητικά, διαδικαστικά, νομικά και πολιτικά εμπόδια. Και παρότι οι μέχρι σήμερα προσπάθειες της κυβέρνησης είναι αξιόπαινες, είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός στρατηγικού, μακροπρόθεσμου σχεδίου που θα κατευθύνει αποτελεσματικά όλες τις προσπάθειες απόκρισης που καταβάλλονται σε ολόκληρη τη χώρα, ενός σχεδίου που θα σέβεται τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδας και τα ανθρώπινα δικαιώματα όλων των ανθρώπων που βρίσκονται στην επικράτεια της, και θα λαμβάνει υπ’ όψιν την πιθανή κατάρρευση της εύθραυστης συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας.

1. ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ & ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Έχοντας εγκλωβιστεί στην Ελλάδα μετά το κλείσιμο των συνόρων Ελλάδας-ΠΓΔΜ στις αρχές Μαρτίου 2016, περίπου 47.000 άτομα ζουν πλέον, εδώ και περισσότερους από έξι μήνες, σε επίσημες ή άτυπες δομές σε διάφορα σημεία της ηπειρωτικής Ελλάδας. Οι χώροι στους οποίους διαμένουν διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους από άποψη καταλληλότητας και βαθμού ετοιμότητας για την παροχή βραχυπρόθεσμης, ασφαλούς διαμονής και υπηρεσιών. Στα νησιά, που μπορούν συνολικά να φιλοξενήσουν 7.450 άτομα, στην πραγματικότητα ζουν πάνω από 13.000 άνθρωποι, σε συνθήκες ακατάλληλες και με επικίνδυνη υπερσυγκέντρωση πληθυσμού.

Αναγνωρίζοντας ότι το καθήκον και η τελική ευθύνη για την προστασία των ατόμων που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια εναπόκειται κατά κύριο λόγο στην ελληνική κυβέρνηση, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις έχουν εκφράσει

τη δέσμευσή τους να συνεργαστούν μαζί της ώστε να βελτιωθούν οι συνθήκες υποδοχής και τα θέματα ασφάλειας, που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τα ακόλουθα:

Στέγασση

Είμαστε μια 11-μελής οικογένεια και μένουμε στον καταυλισμό της Μαλακάσας, όλοι στην ίδια σκηνή. Η κατάσταση εδώ είναι απελπιστική. Γύρω από τις σκηνές βρίσκουμε συχνά φίδια και ζώα. Φοβόμαστε πάρα πολύ. Η ζέστη είναι αφόρητη. Ρεύμα δεν έχουμε. — **Γυναίκα από το Αφγανιστάν, 50+ ετών, Μαλακάσα**

2 UNHCR, Επείγουσα Απόκριση για τους Πρόσφυγες/Μετανάστες – Μεσόγειος, Ελλάδα. Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2016 <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>

3 UNHCR, Έκτακτη Ανάγκη για τους Πρόσφυγες στην Ευρώπη, Καθημερινός χάρτης πληρότητας και χωρητικότητας (κυβερνητικά στοιχεία), ως έχει στις 13 Σεπτεμβρίου 2016.

4 Η προσέγγιση των “hotspot” που εισήχθη μέσω της Ευρωπαϊκής Ατζέντας για τη Μετανάστευση το Μάιο του 2015 περιλαμβάνει την ανάπτυξη προσωπικού της ΕΕ για την ενίσχυση της διαχείρισης των αφίξεων στα κράτη μέλη «που αντιμετωπίζουν extraordinary? Τότε μήπως «πολύ μεγάλη/δυσανάλογη» μεταναστευτική πίεση». Με στόχο την ενίσχυση της διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ, και τα συστήματα Δουβλίνου και Σένγκεν, η προσέγγιση των hotspot επρόκειτο να λειτουργήσει παράλληλα με το πρόγραμμα μετεγκατάστασης. Χώρες της περιφέρειας – η Ιταλία και η Ελλάδα – θα ενέτειναν τη συμμόρφωσή τους με τις υποχρεώσεις για καταγραφή των αφίξεων δεχόμενες την προσέγγιση των hotspot και άλλα μέτρα, σε αντάλλαγμα της αλληλεγγύης από την πλευρά άλλων κρατών μελών της ΕΕ που θα δέχονταν να πάρουν κάποιους από τους αιτούντες άσυλο οι οποίοι είχαν καταγραφεί με αυτόν τον τρόπο. Στην πράξη, το μέρος του προγράμματος που αφορά την «αλληλεγγύη» δεν λειτουργεί, με την Ελλάδα να φέρει εν τέλει το βάρος της υποδοχής, διαχείρισης και παροχής διαμονής και υπηρεσιών για τα άτομα που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια παράτυπα μέσω των νησιών. Τα hotspot μετετράπησαν σε «κλειστές» δομές υπό την πίεση της ΕΕ.

5 UNHCR, Έκτακτη Ανάγκη για τους Πρόσφυγες στην Ευρώπη, Καθημερινός χάρτης πληρότητας και χωρητικότητας (κυβερνητικά στοιχεία), ως έχει στις 13 Σεπτεμβρίου 2016.

Τους τελευταίους έξι μήνες έχει διαπιστωθεί τεκμηριωμένα ότι οι συνθήκες που επικρατούν στις περισσότερες επίσημες και ανεπίσημες δομές είναι ακατάλληλες. Ωστόσο, για να βοηθήσουν την κυβέρνηση να βελτιώσει τις παραπάνω δομές ώστε να πληρούν τα διεθνή πρότυπα, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις αναμένουν επίσημη επικοινωνία από την κυβέρνηση σχετικά με το ποιες δομές θα εξακολουθήσουν να χρησιμοποιούνται σε βάθος χρόνου και ποιες αντιθέτως θα κλείσουν, καθώς και κοινοποίηση της γενικότερης στρατηγικής της κυβέρνησης για τη μεταφορά των πληθυσμών από δομές που θα έπρεπε να προορίζονται για βραχεία παραμονή σε πιο κατάλληλους χώρους εκτός καταυλισμών, όπου θα μπορούν να παραμείνουν μεγαλύτερο χρονικό διάστημα (π.χ. διαμερίσματα). Αυτές οι λύσεις που θα είναι μακροπρόθεσμες θα δώσουν τη δυνατότητα να ζουν με αξιοπρέπεια, να έχουν καλύτερο έλεγχο της ζωής τους, να συμμετέχουν ενεργά στην κοινότητα που τους φιλοξενεί και να συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία.

Χιλιάδες άτομα που αυτή τη στιγμή διαμένουν σε δομές της ενδοχώρας και των νησιών έχουν ανακαστεί να ζουν σε σκηνές ή αποθήκες με πολύ υψηλές θερμοκρασίες, συχνά με ανεπαρκή πρόσβαση σε καθαρό νερό και ασφαλές εγκαταστάσεις υγιεινής. Δίχως σαφή και έγκαιρη καθοδήγηση από την κυβέρνηση σχετικά με τα χειμερινά μέτρα, από τον Οκτώβριο και μετά, με το κρύο και τη βροχή οι συνθήκες διαβίωσης θα γίνουν αφόρητες. Ως εκ τούτου, χρειάζονται χώροι με πρόσβαση σε ασφαλείς και επαρκείς πηγές νερού, εγκαταστάσεις υγιεινής, βασικές υπηρεσίες και πληροφόρηση προκειμένου να καλυφθούν οι βραχυπρόθεσμες ανάγκες των ατόμων που διαμένουν εκεί. Οι χώροι οι οποίοι δεν πληρούν τα πρότυπα θα πρέπει να κλείσουν και, σε κάθε περίπτωση, να βρεθούν και να δημιουργηθούν επείγοντως καταλληλότερες λύσεις για μακροχρόνια διαμονή.

Πέραν των γενικών ρυθμίσεων που αφορούν στα καταλύματα, θα πρέπει να βρεθεί άμεσα λύση ασφαλούς στέγασης για τους ασυνόδευτους ανηλίκους. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν μόνον 891 θέσεις ασφαλούς διαμονής και είναι όλες γεμάτες, ενώ παραμένουν σε λίστα αναμονής 1.586 παιδιά.⁶ Ελλείψει διαθέσιμων ασφαλών χώρων βραχυπρόθεσμης και μακροπρόθεσμης διαμονής, κάποια παιδιά κρατούνται κατά διαστήματα σε κλειστές εγκαταστάσεις ή παραμένουν υπό την προστασία της αστυνομίας.⁷ Η κράτηση των προσώπων που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια ζητώντας διεθνή προστασία γενικά, ιδίως δε των παιδιών, πρέπει να σταματήσει άμεσα και να δοθούν κατάλληλες, ανοιχτές, ασφαλείς εναλλακτικές, που να έχουν ως έδρα τους την κοινότητα και να παρέχουν πρόσβαση στις απαιτούμενες υπηρεσίες, καθώς και υποστήριξη. Το καθεστώς κράτησης δεν αποβαίνει ποτέ προς όφελος των παιδιών.

Υπηρεσίες

Τα βράδια δεν μπορώ να κοιμηθώ από τον πόνο. Το είπα στο γιατρό εδώ και μου απάντησε να περιμένω να ολοκληρωθεί η μετεγκατάστασή μου σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα για να ακολουθήσω θεραπεία. – Άνδρας από τη Συρία, 36-49 ετών, Χέρσο

Παρά το γεγονός ότι τα άτομα που έχουν βρεθεί εγκλωβισμένα στην Ελλάδα χρειάζονται προφανώς υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση, υπηρεσίες για επιζήσαντες έμφυλης βίας (GBV), υποστήριξη ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνική αρωγή, η ποιότητα και το εύρος των υπηρεσιών που τους παρέχονται και που είναι προσβάσιμες ακόμα και στους πιο ευάλωτους διαφέρει σημαντικά από τη μία δομή στην άλλη, ενώ η πρόσβαση για τους αστικούς πληθυσμούς είναι πολύ περιορισμένη.

Αν και οι περισσότεροι έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας, εντούτοις σημειώνονται σοβαρές ελλείψεις στην παροχή πιο σύνθετων υπηρεσιών, καθώς κάποιοι έχουν έρθει στην Ελλάδα πάσχοντας ήδη από κάποια νόσο ή έχουν αναπτύξει εδώ κάποια ασθένεια που χρήζει φροντίδας. Επιπλέον, το τραύμα που έχουν υποστεί πολλοί —το οποίο είτε τους οδήγησε να έρθουν στην Ευρώπη είτε το βίωσαν κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους— καθιστά την ψυχοκοινωνική στήριξη αναπόσπαστο μέρος του πακέτου υπηρεσιών που παρέχεται στις δομές. Αντίστοιχα, οι γυναίκες και τα παιδιά χρειάζονται ασφαλείς χώρους όπου θα μπορούν να δέχονται ιδιωτικά τη φροντίδα που ανταποκρίνεται στις δικές τους, μοναδικές ανάγκες. Χρειάζονται κατάλληλα συστήματα παραπομπής, με διαχείριση των περιστατικών, συνδέοντας τα άτομα που χρήζουν βοήθειας με τις Ελληνικές Κοινωνικές Υπηρεσίες, και παράλληλα επαρκείς χώροι

6 (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης) ΕΚΚΑ, Χαρτογράφηση των Αναγκών Στέγασης των Ασυνόδευτων Ανηλίκων, v 21. Ως έχει στις 19 Σεπτεμβρίου 2016, σελ. 1.

7 ό.π. 323 παιδιά βρίσκονται σε κλειστού τύπου εγκαταστάσεις και περιμένουν καταλληλότερη στέγαση — 305 σε Κέντρα Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης και 18 σε καθεστώς προστασίας από την αστυνομία (κράτηση).

διαμονής και υπηρεσίες μετάφρασης, πληροφόρηση και συνοδεία για τις παραπομπές. Κάτι τέτοιο στην παρούσα φάση δεν υφίσταται, με αποτέλεσμα σε καθημερινή βάση πολλά περιστατικά να μη λαμβάνουν την απαραίτητη φροντίδα και παρακολούθηση.

Ταυτόχρονα, επιτρέπεται σε ευπαθή άτομα να ταξιδεύουν από τα νησιά στην Αθήνα προκειμένου να λάβουν ιατρική περίθαλψη και να πάνε στο ραντεβού τους με την Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου. Ωστόσο, οι παροχές υπηρεσιών δεν συναντούν ούτε και παρακολουθούν τα μεμονωμένα αυτά περιστατικά προκειμένου να διασφαλίσουν ότι θα λάβουν την κατάλληλη ιατρική θεραπεία, διαμονή ή υπηρεσίες - μεταξύ άλλων, υπηρεσιών διερμηνείας - κατά την άφιξή τους. Έτσι, πολλά άτομα, ανάμεσά τους γυναίκες και παιδιά, έχουν βρεθεί στο δρόμο. Άλλοι παραμένουν εγκλωβισμένοι στα νησιά, χωρίς πρόσβαση σε εξειδικευμένες υπηρεσίες λόγω της έλλειψης βοήθειας ή μέσω παραπομπής στην Αθήνα.

Αν και το δικαίωμα για δωρεάν πρόσβαση σε φαρμακευτικά προϊόντα και υγειονομική περίθαλψη σε ιατρικά κέντρα και νοσοκομεία έχει διευρυνθεί σύμφωνα με το Νόμο 4368/2016,⁸ η προσβασιμότητα εξακολουθεί να αποτελεί θέμα. Τα φάρμακα και οι ιατρικές εξετάσεις δεν παρέχονται δωρεάν, το προσωπικό στα νοσοκομεία δεν είναι πάντοτε ενημερωμένο και το σύστημα υγείας είναι υπερφορτωμένο. Επιπλέον, επείγει να μειωθούν οι φραγμοί που τίθενται στην αποτελεσματική πρόσβαση στη φροντίδα της υγείας, μέσα από τη δημιουργία φιλικών προς τους μετανάστες υπηρεσιών - παραδείγματος χάριν, να δίδεται η δυνατότητα να εξεταστούν από γυναίκες ιατρούς και να υπάρχουν περισσότεροι διερμηνείς. Χωρίς την παρουσία διερμηνέων, το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό δεν μπορεί να εγγυηθεί την κατάλληλη φροντίδα, ενώ οι ασθενείς δεν κατανοούν την παθολογία τους και τις επιλογές που διαθέτουν ως προς τη θεραπεία.

Ο κλάδος της εκπαίδευσης παρουσιάζει μία από τις μεγαλύτερες ελλείψεις για την ανθρωπιστική βοήθεια. Παρότι υπάρχουν αρκετές μικρές, ανεπίσημες πρωτοβουλίες, η κάλυψη που παρέχουν είναι περιορισμένη, δεν έχει γίνει συστηματική καταγραφή των μαθητών, και σε πολλά μέρη δεν υπάρχουν καθορισμένοι χώροι μάθησης, τα απαραίτητα δηλαδή προσωρινά μέτρα για τη στήριξη των παιδιών που θα εγγραφούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Καθώς η σχολική χρονιά στην Ελλάδα έχει αρχίσει, θεωρείται θετικό ότι έγιναν προσπάθειες να ψηφιστεί νέος νόμος στη Βουλή⁹ για μαθήματα υποδοχής στα δημόσια σχολεία της χώρας, και είναι ζωτικής σημασίας η ελληνική κυβέρνηση να εφαρμόσει άμεσα τον νόμο αυτόν, χωρίς περαιτέρω καθυστερήσεις, δεδομένου ότι τα περισσότερα παιδιά δεν πηγαίνουν στο σχολείο, προβλέψεις για διερμηνείς και μεταφραστές δεν υπάρχουν, και διαφορετικά δεν μπορεί να υπάρξει πρόβλεψη για ένταξη έως το 2017. Για την πλειοψηφία των παιδιών, η εκπαίδευσή τους έχει διακοπεί πολύ μεγαλύτερο διάστημα από ό,τι το ταξίδι τους στην Ευρώπη και ο χρόνος που περιμένουν στην Ελλάδα. Η διακοπή της μάθησης κινδυνεύει να έχει μακροχρόνιο αντίκτυπο στην γνωστική και κοινωνική τους ανάπτυξη, ευημερία και απόκτηση ουσιαστών δεξιοτήτων για τη ζωή, καθώς και στο μέλλον τους εν γένει. Επίσης, ο πληθυσμός που έχει έρθει στη χώρα περιλαμβάνει πολλούς νέους, με την πλειοψηφία των ασυνόδευτων παιδιών να είναι ηλικίας 15-17 ετών.¹⁰ Ωστόσο, και για αυτούς διατίθενται ελάχιστες εκπαιδευτικές δραστηριότητες ή υπηρεσίες που αδυνατούν να καλύψουν τους ειδικούς κινδύνους προστασίας και τις εκπαιδευτικές ανάγκες της ηλικιακής τους ομάδας.

Τέλος, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Γραμμές κατά της Έμφυλης Βίας που έχουν δημιουργηθεί από την Μόνιμη Διοργανική Επιτροπή, όλοι όσοι παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια «θα πρέπει να υποθέτουν και να πιστεύουν ότι η έμφυλη βία, και ιδίως η σεξουαλική βία, υφίσταται και αποτελεί σοβαρό θέμα προστασίας από τις απειλές κατά της ζωής, ανεξάρτητα από την ύπαρξη ή μη συγκεκριμένων και αξιόπιστων αποδεικτικών στοιχείων.»¹¹ Παρόλα αυτά, υπάρχει σημαντική έλλειψη ασφαλών χώρων και υποστηρικτικών υπηρεσιών που να διατίθενται γενικά για τα κορίτσια, και ειδικότερα για τις επιζήσασες έμφυλης βίας.

8 Οι δικαιούχοι είναι: ανιθαγενείς και τα μέλη των οικογενειών τους, αναγνωρισμένοι πρόσφυγες και άτομα υπό καθεστώς επικουρικής προστασίας, άτομα με άδεια διαμονής, άτομα που έχουν υποβάλει αίτηση ασύλου ή περιμένουν για συνέντευξη ή προσφυγή.

9 Νόμος 4415/2016. «Ρυθμίσεις για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις», 31.08.2016

10 Στην ελληνική νομοθεσία, η εγγραφή στο σχολείο είναι υποχρεωτική για άτομα ηλικίας 6 – 16 ετών.

11 Inter-Agency Standing Committee, "Guidelines for Gender-based Violence Interventions in Humanitarian Settings," Σεπτέμβριος 2011, σελ. 6.

Φαγητό & Βασικές Ανάγκες

“Το φαγητό στον Ελαιώνα δεν είναι καλό. Δεν μας επιτρέπεται να μαγειρέψουμε τι θα φάμε. Θα έλεγα ότι οι συνθήκες διαβίωσης είναι ανυπόφορες. – Γυναίκα από τη Σύρια, 26-35 ετών, Ελαιώνας

Στους περισσότερους χώρους, το φαγητό παρέχεται από το Υπουργείο Άμυνας μέσω catering. Η εκτίμηση της Ειδικής Επιτροπής Τροφίμων που συστάθηκε τον Μάιο του 2016 κατόπιν αιτήματος του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής επιβεβαίωσε την επείγουσα ανάγκη για βελτίωση της επισιτιστικής ασφάλειας. Η έλλειψη κατάλληλων τροφίμων στις δομές άπτεται της προστασίας των ατόμων, καθώς επηρεάζει τις διατροφικές ανάγκες των πιο ευπαθών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών, των ηλικιωμένων και των εγκύων. Επίσης, ενδέχεται να αυξηθεί ο κίνδυνος ορισμένα άτομα να καταφύγουν σε επιβλαβείς για την επιβίωσή τους μηχανισμούς, με επιδείνωση της ήδη υπάρχουσας ενόχλησης και της έντασης που επικρατεί στους παραπάνω χώρους, ή μεταξύ των τοπικών κοινοτήτων και των εκτοπισθέντων.

Μία άλλη σημαντική εισήγηση της προαναφερθείσας Ειδικής Επιτροπής ήταν να υπάρξει σταδιακή μετάβαση από τη διανομή έτοιμων γευμάτων στο συμμετοχικό μαγείρεμα, και να δοθούν δελτία ή οικονομική βοήθεια. Καθώς η παραμονή των ανθρώπων στις δομές αναμένεται να παραταθεί καθ’ όλη τη διάρκεια του χειμώνα, είναι σημαντικό να βρεθούν άλλοι τρόποι υποστήριξής τους, οι οποίοι θα τους παρέχουν τα μέσα να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες —π.χ. μέσω της παροχής οικονομικής βοήθειας ή πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Η μετάβαση αυτή θα πρέπει οπωσδήποτε να επιταχυνθεί, συμβάλλοντας σε πιο αξιοπρεπείς συνθήκες για τα άτομα που διαμένουν στις δομές, και σε καλύτερο έλεγχο της ζωής τους, στηρίζοντας παράλληλα την τοπική οικονομία.

Πρόσβαση στην αγορά εργασίας

Σύμφωνα με το Νόμο 4375/2016, οι αιτούντες διεθνή προστασία έχουν πρόσβαση σε μισθωτή απασχόληση. Δυστυχώς, από τη διαδικασία αυτή εξαιρούνται όσοι από τους 27.952 έχουν προκαταγραφεί στην ηπειρωτική Ελλάδα και απομένει να ολοκληρώσουν τη διαδικασία καταγραφής, δηλαδή να υποβάλλουν αίτημα ασύλου, καθώς και όλοι όσοι παραμένουν στα νησιά. Κατά συνέπεια, οι άνθρωποι αυτοί εξακολουθούν να βασίζονται στη διανομή τροφίμων και λοιπών ειδών ώστε να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό δεν παρατείνει απλώς περαιτέρω την ανάγκη για υπηρεσίες εκτάκτου ανάγκης, αυξάνοντας έτσι τον κίνδυνο της εκμετάλλευσης, αλλά εμποδίζει ταυτόχρονα την προοπτική ένταξης των αιτούντων άσυλο.

Χωρίς την γραφειοκρατία και τα νομικά εμπόδια, οι αιτούντες διεθνή προστασία θα είχαν επίσης την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τις δεξιότητές τους, συμβάλλοντας και οι ίδιοι στην παροχή βοήθειας. Υπάρχουν πολλοί δάσκαλοι που προσφέρουν ήδη εθελοντικά τις υπηρεσίες τους στους διάφορους χώρους φιλοξενίας, και ιατροί και νοσοκόμοι που μπορούν να βοηθήσουν με την πολιτισμική διαμεσολάβηση και τη διερμηνεία ιατρικών περιστατικών στις διάφορες δομές και τις κλινικές της Ελλάδας, ακόμα κι εάν δεν τους επιτρέπεται να ασκήσουν το επάγγελμά τους ως ιατρικό προσωπικό. Πολλοί μιλούν αρκετές γλώσσες και μπορούν να βοηθήσουν στη μετάφραση και τη διερμηνεία κατά την επικοινωνία μεταξύ πληθυσμού, κυβερνητικών εκπροσώπων και ανθρωπιστικών οργανώσεων, γεγονός που μπορεί να συμβάλλει στη μείωση των εντάσεων και των παρερμηνειών. Εάν τους επιτρεπόταν να εργαστούν, θα είχε θετικό αντίκτυπο στην αξιοπρέπειά τους, μειώνοντας την αίσθηση αδυναμίας και ντροπής που εκφράζουν πολλοί, νιώθοντας σήμερα ανήμποροι να φροντίσουν την οικογένειά τους.

Είναι πρωταρχικής σημασίας το νομικό καθεστώς του ενός έτους που δημιουργείται μέσω της προ-καταγραφής να επιτρέψει την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και να βρεθούν τρόποι που θα επιτρέψουν σε όσους αναζητούν διεθνή προστασία να εργαστούν νόμιμα για τις ανθρωπιστικές οργανώσεις σε όλη την Ελλάδα, ολοκληρώνοντας παράλληλα τη διαδικασία ασύλου.

Ασφάλεια & Προστασία

Φοβούμαστε πάρα πολύ να βγούμε έξω τώρα, γίνονται συνέχεια καυγάδες. Φοβάμαι μην πάθουν κάτι τα παιδιά μου. Από εκείνο το βράδυ που ξέσπασε ο καυγάς, δεν έχω πάει καν να πάρω φαγητό [από το συσσίτιο]. – **Γυναίκα από το Αφγανιστάν, 26-35 ετών, Ελληνικό**

Το θέμα της ασφάλειας και της προστασίας εντός των δομών μάς απασχολεί ολοένα και περισσότερο και έχει τεθεί επανειλημμένως στην κυβέρνηση. Παράγοντες που συμβάλλουν στην επιδεινούμενη κατάσταση ασφάλειας περιλαμβάνουν την έλλειψη πληροφοριών σχετικά με τα νομικά δικαιώματα, το δικαίωμα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου, καθώς και τα χρονοδιαγράμματα για τα διάφορα στάδια της διαδικασίας· ακατάλληλες συνθήκες διαβίωσης και διατροφής· έλλειψη ψυχοκοινωνικής στήριξης και υπηρεσιών ψυχικής υγείας· εγκαταστάσεις υγιεινής χωρίς επαρκή φωτισμό το βράδυ ή κλειδαριές στις πόρτες· ανεπαρκείς δραστηριότητες που να ενθαρρύνουν την διαπολιτισμική μάθηση και επικοινωνία (π.χ., έλλειψη διερμηνέων και πολιτισμικών διαμεσολαβητών)· και έλλειψη επαρκούς και έγκαιρης παρέμβασης της αστυνομίας όταν συμβαίνει κάποιο περιστατικό. Επίσης, υπάρχει περιορισμένος έλεγχος των ατόμων που εισέρχονται και εξέρχονται των δομών, και ελάχιστη παρέμβαση της αστυνομίας ή περιπολίες κατά τις βραδινές ώρες. Συνεπώς, σημειώνονται πολλά περιστατικά βίας και απόπειρες αυτοκτονίας.

Για τα αγόρια και τους άνδρες νεαρής ηλικίας υπάρχει μεγάλος κίνδυνος να εμπλακούν σε καυγάδες και επικίνδυνες συμπεριφορές. Παρότι ορισμένοι φορείς έχουν σκεφτεί να χρησιμοποιήσουν ιδιωτικές εταιρείες security για να ενισχύσουν την ασφάλεια στους καταυλισμούς, εκφράζονται ανησυχίες ότι το προσωπικό των ιδιωτικών αυτών εταιρειών θα χρειαστεί ειδική εκπαίδευση στους τρόπους αλληλεπίδρασης με τα πρόσωπα που μένουν στα κέντρα φιλοξενίας και υπάρχει ίσως έλλειψη σαφήνειας σε σχέση με τη λογοδοσία των εν λόγω ιδιωτικών εταιρειών. Η τελική ευθύνη για την ασφάλεια των ατόμων που βρίσκονται στους χώρους φιλοξενίας είναι της ελληνικής κυβέρνησης. Ωστόσο, δεν υπάρχουν ξεκάθαροι ρόλοι και ευθύνες για όλους τους εργαζόμενους στους χώρους φιλοξενίας—κυβερνητική διαχείριση του χώρου, στρατός και αστυνομία—καθώς και πρωτόκολλα ασφάλειας ώστε όλοι οι φορείς που λειτουργούν στις συγκεκριμένες δομές να γνωρίζουν τι να κάνουν σε περίπτωση συμβάντος ασφάλειας.

Αν και οι εγκαταστάσεις που διαθέτουν ξεχωριστούς χώρους διαμονής για τις ανύπαντρες γυναίκες, τις οικογένειες και τα ευπαθή άτομα είναι καίριες για την εγγύηση της ιδιωτικής ζωής και της ασφάλειας, εντούτοις υπάρχουν σε ελάχιστες δομές. Μέτρα χωροταξικού σχεδιασμού (π.χ. φωτισμός και χωριστά ντους για άντρες και γυναίκες, και τουαλέτες με κλειδαριές) που να εγγυώνται την ασφάλεια και προστασία των γυναικών και των παιδιών από τη σεξουαλική βία επίσης απουσιάζουν, και πρέπει να δημιουργηθούν άμεσα. Χωρίς αυτά τα μέτρα, ο κίνδυνος για τις γυναίκες και τα παιδιά παραμένει αυξημένος.

Ο κίνδυνος για τα ασυνόδευτα παιδιά είναι επίσης αυξημένος. Υπό την τρέχουσα εθνική νομοθεσία,¹² οι αρμόδιοι Εισαγγελείς Ανηλίκων ενεργούν ως προσωρινοί κηδεμόνες των ασυνόδευτων παιδιών και οφείλουν να ορίσουν μόνιμο κηδεμόνα. Στην πράξη, η παραπάνω διαδικασία δεν ακολουθείται και οι Εισαγγελείς Ανηλίκων παραμένουν προσωρινοί κηδεμόνες ασυνόδευτων παιδιών.¹³ Δεδομένου του μεγάλου αριθμού των ασυνόδευτων παιδιών

στην Ελλάδα, περί τα 3.779 το 2016 και 1.586 σήμερα σε λίστα αναμονής για ασφαλή διαβίωση,¹⁴ οι Εισαγγελείς Ανηλίκων αδυνατούν να ασκήσουν πλήρως τα καθήκοντά τους ως προσωρινοί κηδεμόνες, γεγονός που έχει καταστροφικές συνέπειες στα δικαιώματα των παιδιών σε στέγαση, εκπαίδευση και οικογενειακή επανένωση.

¹² Προεδρικά Διατάγματα 220/2007 και 141/2013.

¹³ Οι Εισαγγελείς επιλέγουν, στις περισσότερες περιπτώσεις, να αναθέτουν την άσκηση της πραγματικής φροντίδας του παιδιού σε Κέντρα Φιλοξενίας Ασυνόδευτων Ανηλίκων που βρίσκονται ανά τη χώρα και πρόκειται για ανοιχτές δομές. Αυτά συνεπώς δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του Αρθρου 1607, παράγραφος γ του Αστικού Κώδικα που αναφέρεται στα ιδρύματα. Η ανάθεση της πραγματικής φροντίδας επιτυγχάνεται μέσω της έκδοσης Διαταγμάτων από τους Εισαγγελείς.

¹⁴ ΕΚΚΑ, Χαρτογράφηση των Αναγκών Στέγασης των Ασυνόδευτων Ανηλίκων, ν 21. Ως έχει στις 19 Σεπτεμβρίου 2016. 3.464 ασυνόδευτα παιδιά έχουν ταυτοποιηθεί στην Ελλάδα μόνο το 2016 και 1.487 από αυτά βρίσκονται σε λίστα αναμονής για στέγαση. 323 από τα παιδιά που βρίσκονται σε λίστα αναμονής διαμένουν προς το παρόν σε κλειστές εγκαταστάσεις (305 στα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής και 18 υπό καθεστώς κράτησης και προστασίας από την αστυνομία) έως ότου βρεθεί καταλληλότερη ρύθμιση.

2. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ ΔΙΕΘΝΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ

Όσοι βρίσκονται στην Ελλάδα αναζητώντας διεθνή προστασία υπόκεινται σε (μία από δύο) διαφορετικές διοικητικές διαδικασίες, αναλόγως αν έφτασαν στη χώρα πριν ή μετά τη θέση σε ισχύ της συμφωνίας μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας.

Πρόσβαση σε άσυλο στην ηπειρωτική Ελλάδα

“Η καταγραφή είναι χάσιμο χρόνου, δεν θα αλλάξει τίποτα. Μας κρατούν απλώς απασχολημένους και μας πετάνε από εδώ κι από εκεί σαν μπαλάκι. – Άνδρας από τη Συρία, 16-25 ετών, Σκαραμαγκάς

Όταν ανακοινώθηκε η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, όσοι βρίσκονταν ήδη στα ελληνικά νησιά μεταφέρθηκαν σε χώρους φιλοξενίας στην ηπειρωτική Ελλάδα, με τους υπόλοιπους εγκλωβισμένους μετά το κλείσιμο των συνόρων Ελλάδας – ΠΓΔΜ. Από τις 20 Σεπτεμβρίου, κι ενώ έχουν περάσει περισσότεροι από έξι μήνες από το κλείσιμο των συνόρων, η ελληνική κυβέρνηση υπολογίζει ότι περίπου 47.000 άτομα διαμένουν σε επίσημες και άτυπες δομές, ή έχει βρεθεί κάποια στεγαστική ρύθμιση σε διάφορα σημεία της ενδοχώρας.¹⁵ Η Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου ολοκλήρωσε την επιχείρηση προκαταγραφής τον Ιούνιο και τον Ιούλιο ώστε να συλλέξει στοιχεία και να ξεκινήσει τη διαδικασία του προγραμματισμού των ραντεβού για πλήρη καταγραφή (δλδ. κατάθεση αιτήματος ασύλου), που πραγματοποιούνται από 1 Σεπτεμβρίου 2016 έως 31 Μαρτίου 2017. Μόνο μετά την πλήρη καταγραφή θα μπορούν τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα να ενημερώνονται για την ημερομηνία κατά την οποία θα περάσουν συνέντευξη σχετικά με το αίτημα ασύλου ή τη μετεγκατάσταση ή την οικογενειακή επανένωση, και μόνο τότε θα αποκτήσουν το δικαίωμα εργασίας. Για όσους δεν συμμετείχαν στη διαδικασία προκαταγραφής, κυρίως όσους διαμένουν σε ανεπίσημες δομές στην ηπειρωτική Ελλάδα, τα ραντεβού για πλήρη καταγραφή θα κανονιστούν καλώντας την Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου μέσω Skype — σύστημα που γενικώς παρουσίαζε πάντα προβλήματα λόγω αδυναμίας των ενδιαφερόμενων να πιάσουν γραμμή.¹⁶

Το προσωπικό των ΜΚΟ που εργάζεται σε δομές και αστικά κέντρα δέχεται συνεχώς ερωτήσεις από τον κόσμο για νομικά θέματα που αφορούν το άσυλο, την οικογενειακή επανένωση, την μετεγκατάσταση, την καταγραφή και τις συνεντεύξεις. Η πληροφόρηση για το νομικό πλαίσιο, όπως και η παροχή νομικών συμβουλών και βοήθειας θεωρείται ουσιώδης για μια σωστή ανθρωπιστική δράση που θέτει στο επίκεντρο την προστασία του ατόμου. Ωστόσο στην Ελλάδα υπάρχει σοβαρή έλλειψη συντονισμένης παροχής νομικών υπηρεσιών. Χιλιάδες άτομα αναγκάζονται να διατρέξουν ένα περίπλοκο νομικό σύστημα ασύλου σε γλώσσες με τις οποίες δεν είναι εξοικειωμένα, ξεκινώντας από τα σημειώματα της αστυνομίας κατά την άφιξή τους έως τη συνέντευξη που ακολουθεί πολλούς μήνες αργότερα. Δεδομένης της έλλειψης εξειδικευμένου νομικού προσωπικού, αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι λαμβάνουν λάθος πληροφορίες, ακούνε φήμες και ορισμένες φορές παίρνουν επιζήμιες αποφάσεις για τους ίδιους και για τις οικογένειές τους, μη γνωρίζοντας τις συνέπειες. Αν και υπάρχει πληροφόρηση που παρέχεται από την ελληνική κυβέρνηση, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), συχνά δεν απαντά στις ερωτήσεις των ενδιαφερόμενων, κάτι που αποδεικνύεται από τις συνεχείς ερωτήσεις που δέχεται το προσωπικό των ανθρωπιστικών οργανώσεων σε καθημερινή βάση. Μετά την προκαταγραφή, η Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου «ανέβασε» στις 29 Αυγούστου τον κατάλογο των.

προγραμματισμένων ραντεβού για την πλήρη καταγραφή που θα πραγματοποιούνταν τον Σεπτέμβριο. Τα ραντεβού επρόκειτο να ξεκινήσουν την 1^η Σεπτεμβρίου για τους υποψηφίους μετεγκατάστασης και στις 19 Σεπτεμβρίου για όσους δεν είναι επιλέξιμοι για μετεγκατάσταση. Ο εν λόγω κατάλογος των 60 σελίδων ήταν σχεδόν αδύνατο να «κατέβει» σε κινητό τηλέφωνο, και οι άνθρωποι θα έπρεπε να βρουν τα ραντεβού τους αναζητώντας τον αριθμό καταγραφής τους στη λίστα. Δυστυχώς, οι κάρτες των αιτούντων άσυλο που έπαιρνε

¹⁵ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, 30/08/2016.

¹⁶ Από το Μάρτιο έως το Μάιο 2016, η διαδικασία καταγραφής γινόταν μέσω Skype, με συγκεκριμένες ημέρες και ώρες για άτομα που μιλούσαν διαφορετικές γλώσσες. Η Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου είχε δύο άτομα-τηλεφωνητές για το Skype, μαζί με τους σχετικούς διερμηνείς, που απαντούσαν σε όλες τις κλήσεις. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αναφερόταν ότι οι καλούντες αναγκάζονταν να προσπαθούν επανειλημμένα και για μεγάλα χρονικά διαστήματα μέχρις ότου καταφέρουν να μιλήσουν με κάποιον υπάλληλο ασύλου και να ολοκληρώσουν τη διαδικασία. Ο ανεπαρκής αριθμός υπαλλήλων ασύλου και διερμηνέων που εργάζονταν μέσω Skype και η διαδικασία στο σύνολό της αποτελούσε διαρκώς εμπόδιο, και αναμένεται ότι όσοι προσπαθούν ακόμα να καταγραφούν θα αντιμετωπίσουν παρόμοιες δυσκολίες όπως το διάστημα Μαρτίου-Μαΐου πριν από την επιχείρηση προκαταγραφής. Υπάρχει φόβος ότι όσοι προσπαθήσουν ανεπιτυχώς να επικοινωνήσουν με την Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου μέσω Skype θα παραμείνουν χωρίς προσδιορισμένο καθεστώς και χωρίς προστασία. Επιπλέον, το γεγονός ότι πολλοί ενδέχεται να μην είναι εξοικειωμένοι με την τεχνολογία ή να μην έχουν πρόσβαση στο ίντερνετ, όπως αναφέρεται, έχει οδηγήσει σε εκμετάλλευση (π.χ., υπερβολικές χρεώσεις για χρήση ασύρματου δικτύου WiFi).

ο κόσμος κατά την προκαταγραφή στις οποίες αναγραφόταν αυτός ο αριθμός, περιελάμβαναν και δεύτερο πενταψήφιο αριθμό, προκαλώντας σημαντική σύγχυση σε όσους προσπαθούσαν να βρουν πληροφορίες για το ραντεβού τους τις πρώτες ημέρες της καταγραφής. Κάθε άτομο λαμβάνει επίσης ένα γραπτό μήνυμα (SMS) στο κινητό του τηλέφωνο, που το ενημερώνει για την ημερομηνία, την ώρα και τον τόπο του ραντεβού. Η Ύπατη Αρμοστέα του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) ανέφερε ότι τις πρώτες ημέρες της πλήρους καταγραφής, το 30% των SMS για τα ραντεβού του Σεπτεμβρίου δεν παραδόθηκε. Με την υποστήριξη μιας ΜΚΟ, δημιουργήθηκε ένα online σύστημα ώστε οι εκτοπισθέντες, εισάγοντας εύκολα τον αριθμό καταγραφής τους, να μπορούν να αναζητήσουν πληροφορίες για το ραντεβού τους. Παρόλα αυτά, χρειάζονται κι άλλες ενέργειες προκειμένου να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι που δεν έχουν πρόσβαση στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα θα έχουν άλλους τρόπους να ανακτήσουν έγκαιρα αυτές τις ζωτικής σημασίας πληροφορίες.

Για τα ραντεβού καταγραφής, έχουν συσταθεί τρία γραφεία ασύλου στην ηπειρωτική Ελλάδα, καταγράφοντας όσους είναι επιλέξιμοι για μετεγκατάσταση.¹⁷ Όμως, για όσους δεν είναι επιλέξιμοι υπάρχει μόνο ένα γραφείο στον Πειραιά, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να αναγκάζονται να διανύσουν εκατοντάδες χιλιόμετρα ώστε να πάνε στα ραντεβού τους. Αν και θα διατίθενται σνακ και μέσα μεταφοράς για όσους πρέπει να κάνουν μεγάλο ταξίδι, δεν είναι σαφές εάν θα προσφέρεται επίσης διαμονή σε όσους ταξιδεύουν και χρειάζεται να διανυκτερεύσουν κάπου. Αυτό θέτει σοβαρά θέματα προστασίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι πρόσφατα μια ΜΚΟ συνάντησε έγκυο γυναίκα στην οποία είχε δοθεί μεν εισιτήριο για τη μετακίνησή της, αλλά η ίδια έπρεπε να περάσει τη νύχτα έξω στο ύπαιθρο, αφού δεν υπήρχε καμία πρόβλεψη για τη διαμονή της.

Παρά τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις της Ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου με στόχο την αντιμετώπιση του μεγάλου αριθμού υποθέσεων που είχαν συσσωρευτεί στο σύστημα πριν από το 2011, υπάρχουν αρκετά ανεπίλυτα θέματα που εμποδίζουν την πρόσβαση σε διεθνή προστασία για άτομα που έχουν αφιχθεί τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της εισροής του 2015/αρχές 2016, πρόβλημα το οποίο επιδεινώνεται περαιτέρω εξαιτίας της έλλειψης προσωπικού. Η αδυναμία πλήρους εφαρμογής νόμου του 2011¹⁸ που προβλέπει την ύπαρξη περιφερειακών γραφείων ασύλου σε στρατηγικές γεωγραφικές περιοχές σε ολόκληρη την ηπειρωτική Ελλάδα και τα νησιά, η αργή οργάνωση των Επιτροπών Προσφυγών για την αντιμετώπιση των απορριφθεισών αιτήσεων ασύλου, η έλλειψη επικοινωνίας και πληροφόρησης σχετικά με τις συνεχιζόμενες αιτήσεις ασύλου, καθώς και η διαρθρωτική και συνεχής έλλειψη εγκαταστάσεων υποδοχής στην Ελλάδα αφήνει πολλούς ανθρώπους επί της ουσίας απροστάτευτους ή χωρίς πρόσβαση σε δικαιώματα, με κίνδυνο απέλασης ή κράτησης.

Πρόσβαση σε Άσυλο στα νησιά

Όταν ζητάμε δικηγόρο, μας λένε «δεν ξέρουμε». – Άνδρας από το Αφγανιστάν, 36-49 ετών, Καρά Τεπέ

Όσοι έφτασαν στην Ελλάδα από τις 20 Μαρτίου υπάγονται στις διαδικασίες του Νόμου 4375/2016, σύμφωνα με τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας. Ενώ αρχικά κρατούνταν σε κλειστές εγκαταστάσεις με περιορισμό της ελευθερίας τους έως ότου ολοκληρωθεί η ταυτοποίηση και καταγραφή τους, βάσει της τρέχουσας κατάστασης ανάλογα με το νησί στο οποίο αφίχθησαν, έχουν διαφορετική ελευθερία κινήσεων. Παραδείγματος χάριν, 1.080 άτομα στη Χίο διαμένουν σε άτυπες δομές, τις οποίες δεν διαχειρίζεται ο στρατός.¹⁹ Εάν οι άνθρωποι αυτοί δεν κάνουν αίτηση για άσυλο, γίνεται επανεισδοχή τους στην Τουρκία ή επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους.

Για όσους θέλουν να κάνουν αίτηση ασύλου, εισήχθη μια «εξαιρετική συνοριακή διαδικασία»²⁰ όπου οι αστυνομικές αρχές μπορούν να πραγματοποιήσουν την καταγραφή των αιτήσεων ασύλου, η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) μπορεί να συνδράμει τις ελληνικές αρχές στην καταγραφή και την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων, και έχει θεσπιστεί μια ταχεία διαδικασία ασύλου.²¹ Ευπαθείς ομάδες²² και άτομα που υπάγονται στις διατάξεις για τις οικογένειες βάσει του Κανονισμού Δουβλίνο III, όπως ορίζει η ελληνική

¹⁷ Τα Γραφεία Ασύλου για όσους είναι επιλέξιμοι για μετεγκατάσταση βρίσκονται στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και την Αλεξανδρούπολη.

¹⁸ Νόμος 3907/2011 (Άρθρο 1, παρ.3).

¹⁹ UNHCR, Προφίλ Δομής, 15 Σεπτεμβρίου 2016.

²⁰ Νόμος 4375/2016 (Άρθρο 60, παρ.4).

²¹ With Greece' εισηγήσεις για την προστασία των προσφύγων, AIRE/ECRE, Ιούνιος 2016.

²² Ασυνόδετα παιδιά, άτομα με αναπηρία ή σοβαρά άρρωστα, ηλικιωμένοι, έγκυες γυναίκες ή νέες μητέρες, μονογονεϊκές οικογένειες με ανήλικα παιδιά, θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης, άτομα που υποφέρουν από μετατραυματικό στρες, όπως επιζήσαντες ναυαγίων ή συγγενείς θυμάτων και θύματα trafficking.

νομοθεσία,²³ εξαιρούνται από αυτή τη διαδικασία. Ο αριθμός των ατόμων που έχουν παγιδευτεί στα νησιά συνεχίζει να αυξάνεται, καθώς περισσότεροι άνθρωποι καταφθάνουν από την Τουρκία και λίγοι κατορθώνουν να φύγουν. Παραδείγματος χάριν, από τότε που τέθηκε σε εφαρμογή η συμφωνία μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας έχουν μεταβεί από τα νησιά στην Αθήνα μόνο 7.564 άτομα, και μόνο τον Αύγουστο έφτασαν 3.437, ενώ τον Ιούλιο 1.920.²⁴

Κατά συνέπεια, οι αιτήσεις ασύλου θεωρούνται «παραδεκτές» ή «απαράδεκτες», με βάση τις συνεντεύξεις των αιτούντων άσυλο με την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) και την Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου. Η απόφαση αυτή καθορίζει εάν η Τουρκία μπορεί να θεωρηθεί ασφαλής χώρα για τους αιτούντες άσυλο. Στην περίπτωση που η αίτησή τους θεωρηθεί παραδεκτή, οι αιτούντες πρέπει να παραμείνουν στα νησιά έως ότου μπορέσει να ολοκληρωθεί στην Αθήνα η αίτηση ασύλου και η συνέντευξή τους. Εάν θεωρηθεί απάραικτη, τότε οι αιτούντες επιστρέφουν στην Τουρκία, έχοντας ωστόσο πρώτα τη δυνατότητα να προσβάλουν την απόφαση — οι περισσότεροι μάλιστα κάνουν χρήση αυτού του δικαιώματος. Αρχικά, οι Επιτροπές Προσφυγών στην Ελλάδα ανέτρεπαν τις απάραικτες αποφάσεις, αφού δεν θεωρούσαν την Τουρκία ασφαλή χώρα. Αυτό έδινε τη δυνατότητα στους εκτοπισθέντες να κάνουν αίτηση για άσυλο στην Ελλάδα. Ωστόσο, τροποποίηση στον νόμο περί ασύλου η οποία εισήχθη δύο μόλις μήνες μετά την ψήφιση του Νόμου 4375/2016 άλλαξε τη σύνθεση των Επιτροπών Προσφυγών κατά τρόπο που θεωρήθηκε ότι διευκολύνει τις αυξημένες επιστροφές στην Τουρκία και συνιστά απειλή για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το κράτος δικαίου στην Ελλάδα.

Βάσει του Νόμου 4375/2016, η νομική συνδρομή περιλαμβάνει τη βοήθεια στο δευτεροβάθμιο επίπεδο της διαδικασίας ασύλου, και την εκπροσώπηση των αιτούντων ενώπιον των Επιτροπών Προσφυγών για τις ευπαθείς περιπτώσεις και τις περιπτώσεις του Δουβλίνου. Ωστόσο, η ανάγκη για νομική πληροφόρηση, παροχή συμβουλών και βοήθεια για τα υπόλοιπα βήματα των διαδικασιών ασύλου δεν καλύπτεται πλήρως. Ως θετική εξέλιξη ως αναφερθεί ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω του UNHCR και ενός τοπικού εταίρου, ξεκίνησε ένα νέο πρόγραμμα νομικής συνδρομής με 26 δικηγόρους σε έξι νησιά και έξι δικηγόρους στην ηπειρωτική Ελλάδα, με σκοπό να συμπληρώσει τις υφιστάμενες μικρής κλίμακας νομικές δραστηριότητες που προσφέρονται από εθελοντές και ΜΚΟ σε περιορισμένο αριθμό και γεωγραφική κάλυψη. Η επιπλέον αυτή αρωγή εστιάζει κυρίως στο δευτεροβάθμιο επίπεδο, δηλαδή τη διαδικασία της προσφυγής, αλλά οι δικηγόροι μπορούν επίσης να καλύψουν και άλλες ανάγκες, εάν υπάρχει χρόνος. Ωστόσο, με περισσότερα από 13.000 άτομα στα νησιά και περίπου 47.000 άτομα στην ηπειρωτική Ελλάδα όπου όλοι, σε διαφορετικό βαθμό ο καθένας, χρειάζονται νομική πληροφόρηση, συμβουλευτική και αρωγή, οι ανεπαρκείς πόροι και το προσωπικό για να καλυφθεί η βασική αυτή ανάγκη για προστασία εξακολουθεί να δυσχεραίνει σημαντικά τον τρόπο απόκρισης. Ως εκ τούτου υπάρχει διαρκώς έντονη ανάγκη για: πρωτοβάθμια προετοιμασία· ατομική συμβουλευτική στο στάδιο της προετοιμασίας για να γίνει παραδεκτή η αίτηση, καθώς και για τις συνεντεύξεις για το άσυλο· νομική πληροφόρηση ώστε να διασφαλιστεί η αποφυγή φημών και λανθασμένων αντιλήψεων, επιτρέποντας στους ανθρώπους να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις· συμβουλευτική και εκπροσώπηση στο δικαστήριο· προσφυγές κατά της ηλικιακής εκτίμησης· προσφυγές κατά της παρατεταμένης κράτησης που υπερβαίνει τις 25 ημέρες· και διαδικασίες αστικής τεκμηρίωσης που περιλαμβάνουν πιστοποιητικά γεννήσεως και θανάτου. Η νομική βοήθεια που παρέχεται από τις ΜΚΟ δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι αντικαθιστά την αντίστοιχη ευθύνη της ελληνικής κυβέρνησης.

Ένα από τα μεγαλύτερα θέματα είναι ότι η επεξεργασία των φακέλων των ανθρώπων στα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης έγινε με βάση την εθνικότητα αντί την ημερομηνία άφιξης και το πόσο ευάλωτοι είναι. Στην πράξη, αυτό είχε ως αποτέλεσμα άτομα, π.χ. από το Αφγανιστάν, που μπορεί να βρίσκονταν σε κάποιο νησί επί έξι μήνες και να μην έχουν καταγραφεί, να βλέπουν τώρα Σύριους που μόλις έφτασαν να καταγράφονται μέσα σε μία ή δύο εβδομάδες από την άφιξή τους. Αυτό δημιουργεί εντάσεις και μια αίσθηση διακρίσεων, με αποτέλεσμα να υπάρχουν διαμαρτυρίες και να επηρεάζεται η ασφάλεια.

²³ Νόμος 4375/2016 (Άρθρο 60, παρ.4) με αναφορά στα Άρθρα 8-11 του Κανονισμού Δουβλίνου III. Νόμος 4375/2016 (Άρθρο 14, παρ.8) ορισμό των ευάλωτων ομάδων.

²⁴ UNHCR, Επείγουσα Απόκριση για τους Πρόσφυγες/Μετανάστες – Μεσόγειος, Ελλάδα. Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2016 <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>

Οικογενειακή Επανένωση & Μετεγκατάσταση

“Το πρόγραμμα μετεγκατάστασης απέτυχε. Υπάρχουν υπερβολικά πολλές καθυστερήσεις, κι αυτό ωθεί τους ανθρώπους να επιλέξουν τους διακινητές. – Άνδρας από τη Συρία, 36-49 ετών, Χέρσο

Η οικογενειακή επανένωση σύμφωνα με το Δουβλίνο III και η μετεγκατάσταση αποτελούν δύο νόμιμες επιλογές που δίνονται σε ορισμένους ανθρώπους, συμβάλλοντας ενδεχομένως στην ανακούφιση του πόνου που βιώνουν και βοηθώντας στον επιμερισμό της ευθύνης ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ. Στην πράξη ωστόσο, κανένα από τα δύο προγράμματα δεν λειτουργεί αποτελεσματικά για ανθρώπους που ενδέχεται να είναι επιλέξιμοι.

Η ενότητα της οικογένειας αποτελεί προτεραιότητα που θα πρέπει να τηρείται σε όλες τις περιστάσεις. Η διατήρηση της οικογενειακής ενότητας για εκτοπισμένα άτομα συνιστά μεγάλη πρόκληση και τα ασυνόδευτα παιδιά ιδιαιτέρως χρειάζονται ένα σταθερό οικογενειακό περιβάλλον που θα διασφαλίσει την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους. Υπ’ αυτούς τους όρους, οι διαδικασίες οικογενειακής επανένωσης θα πρέπει να βελτιωθούν ώστε να γίνουν πιο αποτελεσματικές. Υπάρχει άμεση ανάγκη για επιτάχυνση των διαδικασιών επανένωσης με μέλη της οικογένειάς τους που βρίσκονται σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ. Κατά μέσο όρο, η διαδικασία οικογενειακής επανένωσης του Δουβλίνου III στην Ελλάδα χρειάζεται έως ένα χρόνο για να εφαρμοστεί. Επιπλέον, ο ορισμός της οικογένειας σύμφωνα με το Δουβλίνο III είναι περιορισμένος και δεν καλύπτει υφιστάμενες ανάγκες και σχέσεις των ανθρώπων. Παραδείγματος χάριν, ενήλικα αδέρφια ή γονείς με ενήλικα παιδιά δεν μπορούν αναγκαστικά να επανενωθούν, με αποτέλεσμα πολλοί να μένουν στην Ελλάδα, ενώ η οικογένειά τους βρίσκεται σε άλλα σημεία της ΕΕ στα οποία οι ίδιοι δεν μπορούν να πάνε.

Αντίστοιχα, ο «επιμερισμός της ευθύνης» σύμφωνα με το πρόγραμμα μετεγκατάστασης ήταν φιλόδοξος και είχε τις δυνατότητες να καταδείξει την αλληλεγγύη των κρατών μελών της ΕΕ κατά την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης. Στην πραγματικότητα όμως, το πρόγραμμα εξακολουθεί να θέτει το εμπόδιο της υποδοχής, καταγραφής και τέλος στέγασης και παροχής υπηρεσιών σε δεκάδες χιλιάδες άτομα στην Ελλάδα και την Ιταλία, παράλληλα με την προσέγγιση των hotspots που έχουν σχεδιαστεί να ενισχύσουν τα συστήματα της Σένγκεν και του Δουβλίνου. Το πρόγραμμα αυτό ευνοεί ορισμένες εθνικότητες, καθώς ισχύει μόνο για αιτούντες για τους οποίους το μέσο ποσοστό αναγνώρισης του αιτήματος διεθνούς προστασίας σε επίπεδο ΕΕ είναι άνω του 75%. Συνεπώς, οι Αφγανοί, που αυτή τη στιγμή έχουν ποσοστό αναγνώρισης 59%, και οι Ιρακινοί, που αυτοί τη στιγμή έχουν 73%, δεν είναι επιλέξιμοι αν και απαρτίζουν περίπου το 25% και το 15% του πληθυσμού αντίστοιχα που φτάνει στην Ελλάδα.²⁵ Το κριτήριο αυτό συμβάλλει σε μια πραγματική και αντιληπτή ιεραρχία μεταξύ του πληθυσμού των εκτοπισθέντων στην Ελλάδα, χωρίζοντάς τους έμμεσα σε «νόμιμους» και σε «μη νόμιμους». Την ίδια στιγμή, στα μέσα του προγράμματος, το Σεπτέμβριο του 2016, είχε συμπληρωθεί λιγότερο από 5% του συνολικού αριθμού των 66.400 θέσεων μετεγκατάστασης από την Ελλάδα, αποδεικνύοντας και πάλι την επιτακτική ανάγκη για λήψη μέτρων από πλευράς των κρατών μελών της ΕΕ ώστε να εκπληρώσουν τη δέσμευσή τους για επιμερισμό της ευθύνης, εκφράζοντας έμπρακτα την αλληλεγγύη τους προς την Ελλάδα.

Τέλος, στην περίπτωση της Ελλάδας, οι εξαιρετικά χρονοβόρες διαδικασίες και η διαμονή «εκτός δομών» που προσφέρεται σε υποψήφιους για μετεγκατάσταση έχει ενθαρρύνει πολύ κόσμο να μην κάνει αίτηση οικογενειακής επανένωσης και να ζητάει αντίθετα μετεγκατάσταση, χάνοντας έτσι τα δικαιώματά του και τη μακροχρόνια σταθερότητα. Τα υπάρχοντα προγράμματα διαμονής εκτός δομών είναι περιορισμένα και δεν δίνουν προτεραιότητα στα περιστατικά ανάλογα με το βαθμό ευπάθειας του καθενός. Παραδείγματος χάριν, το μεγαλύτερο πρόγραμμα στέγασης «εκτός δομών» στην Ελλάδα, όπου η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) έχει αναλάβει να βρει 20.000 θέσεις σε ξενοδοχεία, διαμερίσματα ή σε ανάδοχες οικογένειες Ελλήνων, είναι διαθέσιμο μόνον σε όσους είναι επιλέξιμοι για μετεγκατάσταση, ενώ υπάρχουν περιπτώσεις, π.χ. ατόμων που έχουν ταυτοποιηθεί ως θύματα βασανιστηρίων στην πατρίδα τους τα οποία δεν μπορούν να παραπεμφθούν σε εξειδικευμένη κλινική στην Αθήνα εξαιτίας της έλλειψης διαμονής. Έτσι αναγκάζονται να παραμείνουν σε διάφορα νησιά, με αποτέλεσμα να μην έχουν πρόσβαση στην απαιτούμενη φροντίδα. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και οι πλέον ευπαθείς αναγκάζονται να υπομένουν τις έντονες καιρικές συνθήκες καλοκαίρι και χειμώνα σε ακατάλληλους χώρους, ενώ υπάρχουν διαθέσιμες ασφαλέστερες και πιο αξιοπρεπείς λύσεις. Σημαίνει επίσης ότι οι Αφγανοί κ.α. δεν είναι επιλέξιμοι, απλά και μόνο λόγω της εθνικότητάς τους. Ως εκ τούτου, είναι επείγουσα ανάγκη να

25 UNHCR, Επείγουσα Απόκριση για τους Πρόσφυγες/Μετανάστες – Μεσόγειος, Ελλάδα. Πρόσβαση 20 Σεπτεμβρίου 2016. <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>

βρεθούν εναλλακτικοί τόποι διαμονής «εκτός δομών» σε ολόκληρη την Ελλάδα, υπό τη μορφή διαμερισμάτων που δημιουργούν ασφαλέστερες και πιο αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης για όλους.

3. ΑΞΙΟΠΙΣΤΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ

Η εν λόγω κρίση χαρακτηρίζεται από ανακριβή και μη έγκυρη πληροφόρηση. Όσοι αναζητούν διεθνή προστασία στην Ελλάδα κάνουν συχνά λόγο για έλλειψη πρόσβασης σε πληροφορίες σχετικά με τα δικαιώματά τους, το νομικό καθεστώς, τη διαδικασία ασύλου και τις νόμιμες επιλογές τους (συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε προγράμματα ασύλου, οικογενειακής επανένωσης, μετεγκατάστασης ή εθελουσίας επιστροφής), χαρακτηρίζοντάς την ως εμπόδιο που δεν τους επιτρέπει να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις για το μέλλον τους. Τα άτομα που βρίσκονται στα νησιά πολύ απλά δεν γνωρίζουν για ποιο λόγο περιορίζονται οι μετακινήσεις τους, και πολλοί ανά την Ελλάδα δεν γνωρίζουν πόσον καιρό θα παραμείνουν στις δομές, ποια είναι τα δικαιώματά τους στην Ελλάδα, ποιες υπηρεσίες δικαιούνται, ποιος είναι επιλέξιμος για μετεγκατάσταση ή οικογενειακή επανένωση και πώς μπορούν να έχουν πρόσβαση στις νόμιμες αυτές επιλογές.

Μια βασική πρόκληση για την παροχή ακριβούς, έγκαιρης πληροφόρησης είναι ότι η μέχρι στιγμής απόκριση της Ευρώπης στην κρίση είναι κατακερματισμένη, με τις αποφάσεις περί πολιτικών να λαμβάνονται μονομερώς χωρίς διαβουλεύσεις ή σχεδιασμό, και τη συνεχή εισαγωγή νέων διαδικασιών και σταδίων. Αυτό ξεκίνησε με το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού, ενώ ακολούθησε η συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας, το άνοιγμα νέων δομών, η επιχείρηση προκαταγραφής και, πιο πρόσφατα, ο αποκλεισμός των Ιρακινών από το πρόγραμμα μετεγκατάστασης της ΕΕ. Οι εξελίξεις αυτές έχουν αλλάξει την κατάσταση και τις νόμιμες επιλογές όσων βρίσκονται εγκλωβισμένοι στην Ελλάδα, παρατείνοντας τη διαδικασία ασύλου και την πρόσβαση σε αυτήν. Ως αποτέλεσμα, κυκλοφορούν αντικρουόμενες πληροφορίες, επιτείνοντας την ανησυχία —ενίοτε και την ανασφάλεια που επικρατεί στις δομές— κάνοντας τους ανθρώπους να παίρνουν ρίσκα αναζητώντας μια καλύτερη ζωή, καταφεύγοντας μάλιστα συχνά στους διακινητές. Μια άλλη πρόκληση είναι η έλλειψη συντονισμού ως προς την κυκλοφορία καινούριων πληροφοριών. Συχνά οι ανθρωπιστικές οργανώσεις λαμβάνουν διαφορετική πληροφόρηση από διαφορετικούς φορείς σχετικά με τις πολιτικές και διαδικασίες που χρησιμοποιούνται για τη στήριξή τους. Χωρίς πρόσβαση σε έγκαιρη και αξιόπιστη πληροφόρηση σε γλώσσα που να κατανοούν, οι άνθρωποι έχουν λιγότερες δυνατότητες να αποκτήσουν πρόσβαση σε υπηρεσίες ή να λάβουν αποφάσεις που αφορούν τους ίδιους, τις οικογένειές τους και τις κοινότητές τους.

Ο τοπικός πληθυσμός που τους φιλοξενεί, ο οποίος έχει σε μεγάλο βαθμό μέχρι σήμερα αγνοηθεί από τις ενημερωτικές εκστρατείες, πρέπει επίσης να λαμβάνει έγκαιρη και ακριβή πληροφόρηση. Η ίδρυση νέων δομών χωρίς προηγουμένως συζήτηση με τις τοπικές κοινότητες έχει οδηγήσει πολλές φορές σε δυσαρέσκεια και ένταση, καθώς ο ανταγωνισμός για τους πόρους και τις υπηρεσίες αποτελεί θέμα. Χρειάζεται διευκόλυνση και συντονισμός του διαλόγου μεταξύ της κυβέρνησης, των ελληνικών κοινοτήτων και του πληθυσμού, βοηθώντας έτσι στην αποφυγή των παρερμηνειών και των εντάσεων, και συμβάλλοντας στην απαραίτητη ευαισθητοποίηση για την καταπολέμηση της ξеноφοβίας.

Αν αρνείται κανείς στους ανθρώπους να εκφράσουν την άποψή τους σε σχέδια και αποφάσεις που τους επηρεάζουν άμεσα, τότε ίσως καταλήξουν να μη λαμβάνουν τους πόρους και τις υπηρεσίες που χρειάζονται περισσότερο. Δίνοντάς τους τρόπους να επικοινωνήσουν τις ανάγκες και τις ανησυχίες τους, και επιτρέποντάς τους να έχουν άποψη για τη ζωή τους σε αυτή τη δύσκολη χρονική συγκυρία, μπορεί κανείς να απαλύνει τον πόνο που αισθάνονται, να μειώσει την ανησυχία τους και να τους επιτρέψει να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις για τη ζωή τους, που να βασίζονται σε πραγματικές λύσεις.

Συστάσεις

Αναγνωρίζοντας το σύνθετο και εξελισσόμενο επιχειρησιακό πλαίσιο στο οποίο εργαζόμαστε, όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς καλούνται να διαδραματίσουν κάποιον ρόλο στη βελτίωση των δράσεων και την παροχή προστασίας, υπηρεσιών, και στήριξης που χρειάζονται για να ζουν με αξιοπρέπεια τα κορίτσια, τα αγόρια, οι γυναίκες και οι άντρες που βρίσκονται εγκλωβισμένοι ανά την Ελλάδα εδώ και περισσότερους από έξι μήνες.

Προς την ΕΕ και τα κράτη μέλη της ΕΕ:

- > Να συνεχίσουν να διασφαλίζουν ότι η ανθρωπιστική βοήθεια παρέχεται σύμφωνα με τις ανθρωπιστικές αρχές, μεριμνώντας για μια προσέγγιση που θα επικεντρώνεται στην προστασία των ανθρώπων, ανάλογα με τις ανάγκες τους.
- > Να τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους για άμεση αποστολή του προσωπικού ασύλου και των νομικών υπαλλήλων που είναι απαραίτητοι για τη στήριξη της Ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου ώστε να επιταχύνει τις διαδικασίες ασύλου, οικογενειακής επανένωσης και μετεγκατάστασης, και επίσης να συμμορφώνονται με την κατανομή μετεγκατάστασης σύμφωνα με τις Αποφάσεις του Συμβουλίου και να φροντίσουν για την άμεση διάθεση των απαραίτητων θέσεων για όσους είναι επιλέξιμοι.
- > Να προσφέρουν τη δυνατότητα μετεγκατάστασης σε όλους όσοι χρήζουν διεθνούς προστασίας, ανεξάρτητα από την εθνικότητά τους. Να διασφαλίσουν την αξιοποίηση κριτηρίων ευπάθειας αντί εθνικότητας για το χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόγραμμα στέγασης της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, το οποίο σήμερα απευθύνεται μόνο σε υποψήφιους για μετεγκατάσταση.
- > Να διευρύνουν την έννοια της οικογένειας, υποστηρίζοντας την επανένωση διευρυμένων και ενήλικων άμεσων μελών της οικογένειας, και να αποδέχονται ως απόδειξη των οικογενειακών σχέσεων τόσο γραπτά όσο και προφορικά στοιχεία.
- > Να δώσουν προτεραιότητα στη χρηματοδότηση της Ελλάδας για προσπάθειες ένταξης και μετάβασης σε αστικά προγράμματα, όπου τα πρόσωπα διαμένουν σε κατάλληλους χώρους μακροπρόθεσμα (π.χ. διαμερίσματα), γεγονός που δεν ενισχύει απλώς την αίσθηση της αξιοπρέπειας, αλλά υποστηρίζει την ένταξή τους και συμβάλλει στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας.
- > Να παρέχουν ειδική χρηματοδότηση για την κάλυψη των σημαντικών ελλείψεων στις υπηρεσίες προς τις γυναίκες, τα κορίτσια, τους επιζήσαντες σεξουαλικής και έμφυλης βίας, και τα ασυνόδευτα παιδιά, η οποία να δοθεί σε υπηρεσίες που διαθέτουν την απαραίτητη εμπειρογνωμοσύνη και έχουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν.

Προς την Ελληνική Κυβέρνηση:

- > Να θεσπίσει ένα υψηλό επιπέδου, εθνικό σώμα λήψης αποφάσεων, υπό τη διεύθυνση της κυβέρνησης με ενεργό συμμετοχή της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), εκπροσώπων ελληνικών και διεθνών ΜΚΟ και σχετικών δωρητών, καθώς και περιφερειακούς και σε επίπεδο δομών μηχανισμούς επιφορτισμένους με το σχεδιασμό και το συντονισμό. Παρότι θεωρητικά αυτό υπάρχει σε επίπεδο πεδίου, δεν λειτουργεί πλήρως.
- > Να παρέχει επείγοντως στην Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και τις ανθρωπιστικές οργανώσεις ένα εθνικό σχέδιο δράσης και μια τελική λίστα δομών και να επιταχύνει την έγκριση όλων των απαραίτητων υπηρεσιών ώστε να προετοιμαστούν οι δομές για το κύριο και τις βροχές, διασφαλίζοντας ότι κανένας δεν θα παραμείνει σε σκηνή κατά τη διάρκεια του χειμώνα.
- > Να ανακηρύξει τα Κέντρα Πρώτης Υποδοχής και Ταυτοποίησης στα νησιά σε ανοιχτές δομές φιλοξενίας και να χρησιμοποιεί την κράτηση των προσώπων που εισέρχονται στην ελληνική επικράτεια μόνο υπό πραγματικά εξαιρετικές περιστάσεις, σύμφωνα με το νόμο, και ποτέ για παιδιά.
- > Να δώσει προτεραιότητα στη μετάβαση σε αστικά προγράμματα και σε πρόγραμμα στέγασης που μεταφέρουν όσους βρίσκονται εγκλωβισμένοι σε τοποθεσίες σε όλη τη χώρα σε κατάλληλες μακροπρόθεσμες στεγαστικές ρυθμίσεις αντί των σκηνών, επιτρέποντάς τους να ζουν με αξιοπρέπεια και να ενταχθούν στην κοινωνία, στηρίζοντας την τοπική οικονομία.
- > Να σχεδιάσει και να εφαρμόσει άμεσα ενέργειες αποσυμφόρησης των δομών στα νησιά, διασφαλίζοντας καλό σχεδιασμό των μετακινήσεων, ενημέρωση όλων των ενδιαφερόμενων και εθελοντική μετακίνηση.
- > Να διασφαλίσει πως το σύνολο του προσωπικού στα νοσοκομεία και τα κυβερνητικά γραφεία γνωρίζει τις νομικές διατάξεις για τους αιτούντες άσυλο, όπως η παροχή Αριθμού Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΑΜΚΑ) και Αριθμού Φορολογικού Μητρώου (ΑΦΜ) και η πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες.
- > Να δημιουργήσει τάξεις υποδοχής σε ελληνικά δημόσια σχολεία και να φροντίσει για τη μεταφορά όλων των παιδιών προς και από τα σχολεία, καθώς και για εκπαιδευτικές δραστηριότητες για άνδρες και γυναίκες νεαρής ηλικίας. Επίσης, να παρέχει ενημέρωση στις τοπικές κοινότητες, διευκολύνοντας τη μετάβαση και καταλαγιάζοντας τυχόν ανησυχίες ή λανθασμένες αντιλήψεις.
- > Να επιταχύνει τη μετάβαση από τα συσσίτια σε οικονομική βοήθεια πολλαπλών σκοπών σε όλες τις δομές και στις αστικές περιοχές, επιτρέποντας στους ανθρώπους να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες,

στηρίζοντας παράλληλα την τοπική οικονομία.

- > Να διασφαλίσει ότι ο στρατός, η αστυνομία, οι πάροχοι υγειονομικής περίθαλψης, οι εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις και οι κοινωνικές υπηρεσίες διαθέτουν επιπλέον και απαραίτητους πόρους για να αντιμετωπίσουν τον αυξημένο φόρτο εργασίας. Στο σημείο αυτό περιλαμβάνονται πολιτισμικοί διαμεσολαβητές και διερμηνείς, οι οποίοι μπορούν να αναζητηθούν ανάμεσα στον πληθυσμό και να προσληφθούν με βάση τις βελτιωμένες νομικές διατάξεις που επιτρέπουν την απασχόληση.
- > Να επιτρέψει στα άτομα που έχουν προκαταγραφεί να αμείβονται για εξειδικευμένες ή μη δραστηριότητες που σχετίζονται με την υποστήριξη της ανθρωπιστικής δράσης στην Ελλάδα, ενισχύοντας την αίσθηση της αξιοπρέπειάς τους και αποφεύγοντας την εκμετάλλευση.
- > Να αναπτύξει και να επικοινωνήσει πρωτόκολλα ασφαλείας, καθώς και τους ρόλους και τις αρμοδιότητες του ελληνικού στρατού και της αστυνομίας για κάθε χώρο, σε συνεργασία με τους ανθρωπιστικούς φορείς.
- > Να ενισχύσει την προστασία των ασυνόδευτων παιδιών, βελτιώνοντας τη σχετική νομοθεσία και τις πολιτικές σε σχέση με την κατάλληλη φροντίδα από ανάδοχες οικογένειες και την Επιτροπεία, πραγματοποιώντας μεταξύ άλλων σημαντικές μεταρρυθμίσεις και ενισχύοντας το σύστημα Επιτροπείας από κατάλληλα εκπαιδευμένους κοινωνικούς επιστήμονες διαφόρων ΜΚΟ.
- > Να αυξήσει σημαντικά την ικανότητα διαχείρισης των αιτήσεων ασύλου, δημιουργώντας πλήρως, στελεχώνοντας καταλλήλως και αυξάνοντας την πρόσβαση στα περιφερειακά γραφεία ασύλου σε ολόκληρη την Ελλάδα.

Προς την ελληνική κυβέρνηση, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR):

- > Σύμφωνα με τις ανθρωπιστικές αρχές, να βελτιώσουν την παροχή ουδέτερης και αμερόληπτης νομικής πληροφόρησης σχετικά με τη διαδικασία ασύλου, όπως τότε και πώς να υποβάλλουν αίτηση ασύλου, ποιο είναι το εκτιμώμενο χρονοδιάγραμμα για την απόφαση παραδεκτού ή μη της αίτησης, οι προσφυγές κατά αποφάσεων επί του παραδεκτού, ή η δυνατότητα κατάθεσης επίσημης αίτησης ασύλου στην ηπειρωτική Ελλάδα, σε όλες τις σχετικές γλώσσες.
- > Να διασφαλίσουν δωρεάν νομική βοήθεια η οποία θα είναι άμεσα διαθέσιμη για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια διαδικασία ασύλου, επιταχύνοντας την εκπαίδευση και την υπογραφή συμβάσεων με δικηγόρους για την παροχή υπηρεσιών, καθώς επίσης εκπαιδεύοντας και προσλαμβάνοντας διερμηνείς για όλες τις γλώσσες.
- > Να αυξήσουν τη χρηματοδότηση των ανθρωπιστικών φορέων ώστε να παρέχουν νομική βοήθεια ως μέρος της παροχής υπηρεσιών ανθρωπιστικής προστασίας.
- > Να διασφαλίσουν ότι όλες οι εθνικότητες έχουν ίση πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου και ότι γίνονται σεβαστά τα βασικά τους δικαιώματα για υγεία και εκπαίδευση.
- > Να αυξήσουν και να εκπαιδεύσουν το προσωπικό της υπηρεσίας ασύλου ώστε να είναι ικανό να χειριστεί αιτήσεις μετεγκατάστασης και οικογενειακής επανένωσης έγκαιρα και αποτελεσματικά.
- > Στα νησιά, να παρέχουν στις αφίξεις έγκαιρη πρόσβαση σε εκτιμήσεις ευπάθειας και ουσιώδη υγειονομική φροντίδα, συμπεριλαμβανομένης της ψυχοκοινωνικής αρωγής, και να φροντίσουν για την παροχή υπηρεσιών προστασίας από έμπειρο προσωπικό, που διαθέτει τα κατάλληλα προσόντα.

Προς την ελληνική κυβέρνηση και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR):

- > Να αυξήσουν επείγοντως τον αριθμό των διαθέσιμων θέσεων διαμονής για όλους όσοι χρήζουν διεθνούς προστασίας, σύμφωνα με τις αρμοδιότητες που προκύπτουν από τη Σύμβαση της Γενεύης και την Οδηγία Υποδοχής, όχι μόνο για τους υποψηφίους μετεγκατάστασης.

Προς την ελληνική κυβέρνηση και όλους τους ανθρωπιστικούς φορείς²⁶ που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα:

- > Να παρέχουν ασφαλή, κατάλληλα καταλύματα και πρόσβαση σε ένα ολοκληρωμένο πακέτο υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της διαχείρισης των υποθέσεων, για τα ασυνόδευτα παιδιά και άλλες ευπαθείς ομάδες, μέσω ισχυρής μεθόδου παραπομπής που συνδέεται με τις Κοινωνικές Υπηρεσίες της Ελλάδας.
- > Να παρέχουν αποτελεσματική πρόσβαση στο σύστημα υγείας, θεσπίζοντας μέτρα για τη διασφάλιση μιας

26 UNHCR, UNICEF, UNFPA και άλλοι φορείς των Ηνωμένων Εθνών, ΔΟΕΣ, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, ΔΕΕΣ, ΔΟΜ, διεθνείς και εθνικές ΜΚΟ, εθελοντές.

πολιτισμικά και φυλετικά ευαίσθητης παροχής υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, και προσδιορίζοντας αντίστοιχες υπηρεσίες φροντίδας εκτός των δομών.

- > Να φτιάξουν ένα πλήρες πακέτο υπηρεσιών για τους επιζήσαντες σεξουαλικής και έμφυλης βίας, διαθέσιμο σε όλες τις δομές και τις αστικές περιοχές, και να εκπαιδεύσουν προσωπικό από τους σχετικούς φορείς που εργάζονται στις δομές ανά την Ελλάδα, βοηθώντας έτσι στην πρόληψη και τη δέουσα αντιμετώπιση περιστατικών, όταν αυτά σημειώνονται.
- > Να λάβουν άμεσα μέτρα για την επέκταση του προγράμματος σε άτομα που διαμένουν σε αστικές περιοχές και εκτός δομών, συμπεριλαμβανομένων ατόμων που έρχονται στην Αθήνα για ιατρικούς λόγους ή για συνέντευξη στην Ελληνική Υπηρεσία Ασύλου.
- > Να εξασφαλίσουν κεντρική προστασία σε όλες τις προγραμματικές δραστηριότητες, όπως η παροχή καταλύματος, τροφής, νερού και αποχέτευσης.
- > Να φροντίσουν για την ύπαρξη κοινών ελέγχων ασφάλειας στους διάφορους χώρους, διασφαλίζοντας ότι οι ένοικοι έχουν πρόσβαση σε ασφαλείς εγκαταστάσεις, λαμβάνοντας όλα τα απαραίτητα μέτρα προστασίας ώστε να μειωθούν οι κίνδυνοι για τους πλέον ευπαθείς.
- > Να διασφαλίσουν ότι όλα τα περιστατικά ασφαλείας παραπέμπονται έγκαιρα στις ελληνικές αρχές από τους ανθρωπιστικούς παράγοντες, σύμφωνα με τα πρωτόκολλα που προβλέπει η ελληνική κυβέρνηση.
- > Να διασφαλίσουν ευρύτερη χρήση και εκπαίδευση διερμηνέων.
- > Να αφιερώσουν χρόνο και πόρους για τη διασφάλιση κατάλληλου συντονισμού και ανταλλαγής πληροφοριών, σύμφωνα με τις αρχές της μη πρόκλησης βλάβης και τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές, διαφυλάσσοντας πάντοτε την εμπιστευτικότητα.
- > Να αυξήσουν την επικοινωνία με την κοινότητα υποδοχής και να αντιμετωπίζουν δεόντως τυχόν ανησυχίες.

Εγκλωβισμένοι πάνω από έξι μήνες – Και τώρα;

*Κοινή σύνοψη πολιτικής για την κατάσταση των
εκτοπισθέντων πληθυσμών στην Ελλάδα*

Οκτώβριος 2016